

GAMS

BELGIQUE - BELGIË

GBV & ASYLUM
LEARN & ACT

1

TRANSVERSALE
FICHE

Gender en gender- gerelateerd geweld*

* Er wordt in deze fiche gestreefd naar een genderbewust en inclusief taalgebruik. Hoewel hierbij erkend wordt dat de Nederlandse taal hierin tekort schiet, werd ervoor gekozen de vermelding 'v/m/x' weg te laten om de continuïteit van de tekst te verzekeren.

Inhoudstafel

1. Gender	1
1.1. Definitie.....	1
1.2. Gender, genderexpressie, sekse, seksuele oriëntatie	2
1.3. Genderverhoudingen en kruispuntdenken.....	3
1.4. Genderstereotypes.....	4
1.5. Gender: een analysetool	5
 2. Gendergerelateerd geweld.....	 6
2.1. Definitie.....	6
2.2. Context.....	7
2.3. Vormen van gendergerelateerd geweld.....	9
2.4. Gendergerelateerd geweld binnen de context van internationale bescherming.....	11
2.5. Oorzaken van gendergerelateerd geweld	12
2.6. Impact van gendergerelateerd geweld	12
2.7. Gendersensitieve benaderingen en benaderingen die rekening houden met gendergerelateerd geweld binnen het opvangnetwerk.....	13
 3. Bronnen voor verdere studie.....	 15

1 | Gender

1.1. DEFINITIE

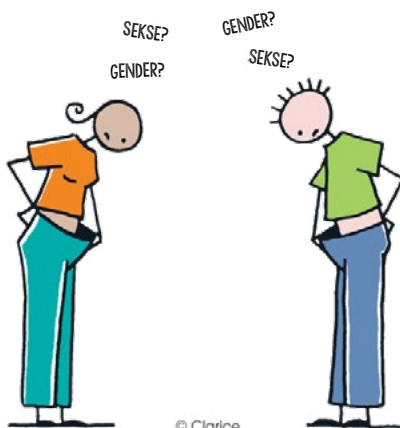
Sekse verwijst naar biologische en fysiologische kenmerken waardoor mannen en vrouwen van elkaar verschillen¹.

- Vrouwen kunnen menstrueren, wat niet het geval is voor mannen.
- Mannen hebben testikels. Vrouwen hebben die niet.
- Vrouwen ontwikkelen borsten en kunnen zwanger worden.
- Algemeen gesproken, hebben mannen, in verhouding, zwaardere beenderen dan vrouwen.

Het begrip 'gender' is oorspronkelijk een woord uit het Engels.

Het verwijst naar rollen, gedragingen, activiteiten en sociaal geconstrueerde kenmerken, die een bepaalde maatschappij als eigen beschouwt voor vrouwen en mannen².

Sekse is niet hetzelfde als gender!

De vier hoofdkenmerken van het begrip 'gender':

1 Gender is een sociaal construct. In tegenstelling tot opvattingen die onveranderlijke eigenschappen toekennen aan mannen en vrouwen in functie van hun biologische en psychologische kenmerken, bevestigen genderstudies dat er niet zoiets bestaat als 'de essentie van vrouwelijkheid', of 'de essentie van mannelijkheid', maar wel "een levenslang aanleren van sociaal verwachte gedragingen, rollen en functies van vrouwen en mannen"³.

1 Raad van Europa. (2010) "Compass : Manuel for Human Rights Education with Young People", geraadpleegd via <https://www.coe.int/en/web/compass/gender>.

2 Raad van Europa. (2011). Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, geraadpleegd via <https://rm.coe.int/1680462530>.

3 Bereni, L., Chauvin, S., Jaunait, A. et Revillard, A. (2012). Introduction aux études sur le genre, Brussel (2e editie), Brussel : De Boeck.

2 Gender is een machtsverhouding. Het mannelijke en het vrouwelijke staan in relatie tot elkaar, maar het gaat niet om een symmetrische, evenwichtige relatie. In die zin kunnen sociale relaties tussen beide seksen opgevat worden als een machtsverhouding. Gender maakt onderscheid tussen 'het mannelijke' en 'het vrouwelijke' en schept, precies hierdoor, een hiërarchie tussen beiden. Door een grens af te bakenen tussen de twee seksecategorieën werkt gender per se *onderdrukkend*, daar het geen afwijking duldt van de normen die voor elk van de seksen gesteld worden.

3 Gender ligt niet vast. Het evolueert en wordt beïnvloed door de tijd, door de culturele en geografische contexten, historische periodes en door andere factoren die zich voordoen in een gegeven aanwezige context.

4 Gender wordt 'geïnstitutionaliseerd'. Het overstijgt de gezins- en private sfeer en behoort tot de orde van het maatschappelijke, het structurele, het politieke. Zo hebben internationale organisaties het concept 'gender' bijvoorbeeld in hun programma's ingeschreven om hun positie te bevestigen ten gunste van 'gelijkheid' tussen mannen en vrouwen overal ter wereld.

VOORBEELD

In het dagelijks leven wordt het bereiden van maaltijden grotendeels toegewezen aan vrouwen, hoewel het niet duidelijk aangetoond is dat ze hiertoe 'biologisch voorbestemd' zijn. Volgens de laatste cijfers van de *Gender Equality Index 2017 van het European Institute for Gender Equality (EIGE)*⁴, staat 78,7 % van de vrouwen in Europa dagelijks in voor het huishoudelijk werk (waaronder dus het bereiden van de maaltijden), tegenover 33,7 % van de mannen. Wanneer echter dezelfde taken geremunereerd worden of een zeker prestige hebben, worden ze meestal waargenomen door mannen. Denk daarbij aan 'de zondagse maaltijd' of het beroep van chef-kok. Dit is het geval voor koken, maar bijvoorbeeld ook voor naaien.

1.2. GENDER, GENDEREXPRESSIE, SEKSE, SEKSUELE ORIËNTATIE

Om een individu te begrijpen houden we rekening met verschillende dimensies:

Het biologisch geslacht 'vrouw - man' wordt vóór de geboorte bepaald. Soms gebeurt het dat dit onderscheid ambigu is. Men spreekt dan van 'interseks' (de verschillen kunnen zich voordoen op het vlak van de geslachtsklieren, de chromosomen of de geslachtsorganen). Men schat de prevalentie van interseks personen in Europa op 1,7% van alle geboortes⁵.

Genderidentiteit betekent dat je het gevoel hebt te behoren tot een gender zonder daarom gebonden te zijn aan een biologische sekse of een toegewezen gender (mannelijk of vrouwelijk). Er bestaan tal van mogelijke nuances in de manier waarop men de genderidentiteit kan beleven, zoals ook het geval is voor transgenders.

Genderexpressie is de houding, de gedragingen en het beeld dat men beslist aan te nemen in de maatschappij ten opzichte van een of ander gender (hetzij mannelijk, hetzij vrouwelijk, hetzij androgyn).

⁴ Zie Index van 2017 van het European Institute for Gender Equality (EIGE), geraadpleegd via <https://bit.ly/3aVxfhM>.

⁵ United Nation Free & Equal. (2016). "Intersex babies are perfect just as they are!", geraadpleegd via <https://www.unfe.org/intersex-awareness>.

Seksuele oriëntatie (heteroseksualiteit, homoseksualiteit, biseksualiteit, asexualiteit) verwijst naar fysieke, seksuele, romantische of affectieve aantrekking tot een bepaald type personen en lichamen. Dit is echter onafhankelijk van de genderexpressie en genderidentiteit, waar al te vaak automatisch een link naar gelegd wordt.

Hoewel al deze dimensies bestaan, worden ze niet altijd gekend, begrepen of geaccepteerd, wat de visie in stand houdt van een binaire en heteronormeerde wereld (man/vrouw). Volgens deze visie is heteroseksualiteit de enige seksuele oriëntatie of norm, wat dus impliceert dat biologische sekse, seksualiteit, genderidentiteit en genderrollen op één lijn geplaatst worden⁶. Wie niet binnen deze norm valt, is onderhevig aan discriminatie.

1.3. GENDERVERHOUDINGEN EN KRUISPUNTDENKEN

Genderverhoudingen zijn de manieren waarop een maatschappij rollen, rechten, verantwoordelijkheden, identiteiten (vrouwelijk/mannelijk) definieert en sociale verhoudingen tussen vrouwen en mannen bepaalt. Ze beïnvloeden de levensomstandigheden van elke categorie en leggen **hun positie** en **macht** in de maatschappij vast (asymmetrisch en hiërarchisch). Deze genderverhoudingen bestaan in een **cultuur**, in een bepaalde **tijd** en op een bepaalde plaats. Ze kunnen dus evolueren in functie van de aanwezige context.

Genderongelijkheid is niet de enige vorm van verdrukking die een persoon kan ondergaan. De persoon kan ook vormen van ongelijkheid ondergaan verbonden met onder andere 'ras', godsdienst, sociale klasse, seksuele oriëntatie. Het **concept 'intersectionaliteit'** of **kruispuntdenken** definieert aldus de mechanismen die ervoor zorgen dat verschillende overheersingstactieken tot stand komen op grond van sociale constructen⁷. De verschillende vormen van verdrukking worden gelijktijdig beleefd en kunnen niet van elkaar losgekoppeld worden. Deze verdrukkingssystemen voeden elkaar en bouwen elkaar wederzijds op, terwijl ze toch autonoom blijven. De intersectionele aanpak impliceert een bewustwor-

ding van de verschillende vormen van verdrukking en de eigen privileges, en van hun wederzijdse invloeden. Een intersectionele aanpak - waardoor gelijktijdig, via kruising, de conditie van vrouw-zijn en die van migrant zijn in rekening genomen worden - biedt de mogelijkheid de samenhang van meerdere vormen van discriminatie te belichten.

Figuur 1: Kruising van factoren. De afbeelding toont bepaalde factoren die in beschouwing genomen worden in de vergelijkende analyse tussen de seksen⁸.

6 Regering van Canada. "Gender and sexual diversity glossary", online geplaatst in februari 2019, geraadpleegd via <https://www.btb.termiumplus.gc.ca/publications/diversite-diversity-eng.html>.

7 Crenshaw, K.W. (2005). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color, geraadpleegd via <https://www.racialequitytools.org/resourcefiles/mapping-margins.pdf>.

8 Regering van Canada. (2017). "Government of Canada's Approach", Geraadpleegd via <https://cfc-swc.gc.ca/gba-accs/approach-approche-en.html>.

1.4. GENDERSTEREOTYPES

Mannelijkheid en vrouwelijkheid worden sociaal geconstrueerd. Ondanks de grote diversiteit aan uitdrukkingen van identiteiten, bestaat er een gemeenschappelijke perceptie van wat 'vrouwelijk' en 'mannelijk' is. Deze perceptie wordt vaak nog versterkt door stereotypes. Sociale rollen geassocieerd met 'man zijn' of 'vrouw zijn' en modellen van deze rolpatronen worden vanaf de kindertijd doorgegeven via **spelen** (afdeling meisjes met poppen, en afdeling jongens met auto's), **kinderboeken** (papa werkt terwijl mama het eten klaarmaakt), **kleren** (roze/blauw, outfit prinses versus superheld), **publiciteit** (reclame voor parfum waarbij een verkrachtingsscène nagebootst wordt, halfnaakte vrouwen om auto's te verkopen etc.). Dit inprentingsproces **dringt 'mannelijkheid' op voor mannenlichamen en 'vrouwelijkheid' voor vrouwenlichamen.**

Genderstereotypes liggen aan de basis van **vooroordelen (oordelen)**. Hiermee wordt bedoeld: overtuigingen die we hebben en die niet gebaseerd zijn op wetenschappelijke feiten, maar veeleer op sociale en culturele constructen. Deze vooroordelen kunnen **ongelijkheid en discriminatie** versterken. Men spreekt van discriminatie wanneer men een verschillende behandeling krijgt omwille van sekse, etnisch-culturele origine, leeftijd, seksuele oriëntatie, gezinssituatie, uiterlijk kenmerken, genderexpressie etc. Met andere woorden, **stereotypes brengen vooroordelen met zich mee die op hun beurt discriminatie** in de hand werken en bijdragen tot ongelijkheid.

VOORBEELDEN van stereotypes

Vrouwen zijn mooi, teder, empathisch, goed gehumeurd, georganiseerd, efficiënt, leuk, zacht. Ze moeten 'mama' zijn, echtgenote, toegewijd aan het gezin (huiselijke ruimte), onderdanig. Ze hebben bescherming nodig, zijn voorbestemd voor sociale beroepen, voor 'care' (zorg dragen voor anderen).

Mannen zijn sterk, zelfzeker, stabiel, ondernemend, dominant, leiders etc. Ze hebben een sterk zelfbeeld. Ze moeten voor inkomsten zorgen, het gezag belichamen en verantwoordelijk, beschermend zijn etc. Een echte man mag niet wenen.

VOORBEELDEN van discriminatie

Sommige bedrijfsleiders willen geen vrouwen aanwerven voor verantwoordelijke functies omdat ze ervan uitgaan dat vrouwen in de eerste plaats 'mama's' zijn en afwezig zullen zijn wegens hun kinderen, en dat men er dus niet kan op rekenen. Deze stereotypes worden ingebakken via spreekwoorden, songteksten, speelgoed, spreekwoorden, sprookjes, reclame, media, religie, onderwijs, juridisch kader, werk en elk ander product of socioculturele norm eigen aan een periode, een context of gegeven plaats.

1.5. GENDER: EEN ANALYSETOOL

'Gender' vertegenwoordigt een analyserooster van sociale relaties, uitgewerkt door de Britse antropologe Ann Oakley in 1972⁹. De genderbenadering maakt het mogelijk bepaalde situaties te analyseren:

- Analyse van de mannelijke/vrouwelijke **rolmodellen** in een bepaalde maatschappij;
- Analyse van **noden en belangen, gedifferentieerd** tussen mannen/vrouwen;
- Analyse van **machtsrelaties/ongelijkheden** tussen mannen/vrouwen.

Wat is 'een genderbril opzetten'? Dat houdt in een bepaalde situatie te analyseren via een genderbenadering. Het laat toe de ongelijkheid te zien in relatie tot de rolpatronen en -modellen die men van mannen en vrouwen verwacht en van daaruit correctiemechanismen te zoeken die naar meer gelijkheid tussen de twee seksen streven.

ANALYSEVOORBEELD¹⁰ MET GENDERBRIL

GEVAL 1

In opvangcentrum X hebben alleen mannen het recht in de keuken te werken aan de afwas. Gezien het zware werk, worden ze hiervoor 20 euro betaald. Vrouwen krijgen het schoonmaken van de toiletten toebedeeld waarmee ze 10 euro verdienen. Een vrouwelijke bewoonster eist het recht op om in de keuken te werken omdat ze evenveel als de mannen wil verdienen. Men werpt haar tegen dat dit niet kan omdat je kracht moet hebben om de, met borden beladen, wasbakken op te tillen.

Hier is sprake van discriminatie veroorzaakt door het stereotype dat vrouwen tenderder zijn en dus niet in aanmerking komen voor een fysieke job. Daarbij is ook een vorm van ongelijkheid tot stand gekomen, in financieel opzicht, aangezien het 'mannenwerk' beter betaald wordt dan dat van de vrouwen.

GEVAL 2

In opvangcentrum Y wordt een koppel, afkomstig uit Soedan met een tweejarig kind, opgevangen. De sociaal werkster biedt de mogelijkheid aan een taalcursus te volgen (alle bewoners hebben dit recht). Mijnheer tekent onmiddellijk in, maakt in 6 maand heel wat vorderingen en spreekt de taal haast vloeiend. Aangezien er geen mogelijkheid tot kinderopvang is (dit wordt niet georganiseerd binnen de opvangstructuur), neemt mevrouw de zorg van haar kind op zich en kan ze dus niet deelnemen aan de lessen. Niemand stelt zich vragen bij dit schema of doet het voorstel afwisselend op het kind te letten, zodat beiden van de lessen kunnen profiteren. Een jaar later krijgt het koppel internationale bescherming: mijnheer heeft dadelijk werk gevonden dankzij zijn taalniveau. Mevrouw beheerst de taal niet en blijft thuis met haar kind. Ze is depressief en blijft afhankelijk van haar man voor alle stappen die ze wenst te ondernemen.

Hier werd (onbewust) vastgehouden aan de stereotypes en traditionele rolpatronen. De vrouw wordt belast met de zorg voor het kind, en de echtgenoot leert de taal en vindt werk. Aan de papa werd bijvoorbeeld nooit het voorstel gedaan om op het kind te letten zodat mevrouw kon gaan studeren.

⁹ Zie Oakley A. (2015). Sex, Gender and Society, 1^e editie 1972, Farnham Ashgate, 172 p.

¹⁰ De voorbeelden zijn gebaseerd op reële situaties die gerapporteerd werden door personeelsleden van opvangcentra voor personen die internationale bescherming aanvragen.

2 | Gendergerelateerd geweld

2.1. DEFINITIE

Volgens de Europese richtlijn van het Europees Parlement en van de Raad van de Europese Unie van 25 oktober 2012, die de minimale normen vastlegt betreffende de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van criminaliteit, wordt onder gendergerelateerd geweld (GG) het volgende verstaan:

“Geweld gericht op een persoon op grond van zijn/haar geslacht, identiteit of gender-expressie, of geweld dat op **disproportionele manier personen van een geslacht in het bijzonder treft**, wordt beschouwd als gendergerelateerd geweld”¹¹.

“Gendergerelateerd geweld wordt opgevat als een **vorm van discriminatie en een schending van de fundamentele vrijheden van het slachtoffer**. Het omvat huiselijk geweld, seksueel geweld (met inbegrip van verkrachting, seksuele agressie en ongewenste intimiteiten), mensenhandel, slavernij en verschillende vormen van schadelijke praktijken, zoals gedwongen huwelijken, vrouwelijke genitale verminking en zgn. ‘eremoorden’. Vrouwen die gendergerelateerd geweld ervaren, alsook hun kinderen, hebben vaak specifieke steun en bescherming nodig wegens het hoge risico opnieuw en herhaaldelijk geweld te ervaren, of ook het risico op intimidatie en represailles naar aanleiding van dit geweld”¹².

De terminologie en conceptualisering van gendergerelateerd geweld varieert. Men spreekt onder andere van seksueel geweld, sekse-specifiek geweld, geweld tegenover vrouwen, seksistisch geweld. In het kader van dit project hebben we het meest courante concept uit de wetenschappelijke literatuur weerhouden, nl. gendergerelateerd geweld of

in het Engels ‘gender-based violence’. Voor alle antecedenten van gendergerelateerd geweld wordt ervan uitgegaan dat ze plaatsvonden in het land van herkomst, tijdens de vluchtroute en/of in België tot de eerste fase in de opvang van aanvragers/aanvraagsters van internationale bescherming.

¹¹ Richtlijn 2012/29/UE van het Europees Parlement en van de Raad van de Europese Unie van 25 oktober 2012, die de minimale normen vastlegt betreffende de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van criminaliteit en ter vervanging van het kaderbesluit 2001/220/JAI van de Raad van de Europese Unie. De richtlijn kan online op volgende adres geraadpleegd worden: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2012:315:FULL&from=EN>.

¹² *Ibid.*

2.2. CONTEXT

De overgrote meerderheid van de slachtoffers zijn **vrouwen en meisjes**¹³. De ongelijke dynamiek van machtsverdeling in de maatschappij (naast andere factoren) plaatst hen in een **kwetsbare positie**.

Ook **mannen en jongens** kunnen slachtoffer zijn van gendergeweld (bv. de praktijk van de 'speeljongens', seksslaven in Afghanistan: 'Bacha Bazi').

Geweld tegen **lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen**, transgender- en interseksuele personen kan gelijkgesteld worden met gendergerelateerd geweld wanneer het "gemootiveerd is door een verlangen diegenen te straffen die gepercipieerd worden als uitdagers van de sekse-specifieke normen"¹⁴. Gendergerelateerd geweld is niet gebonden aan leeftijd, 'ras', cultuur, economische klasse of geografische ligging.

Gendergerelateerd geweld is een van de meest verspreide schendingen van de mensenrechten¹⁵. Meestal gaat het bij gendergerelateerd geweld om illegale en criminele daden vanuit het oogpunt van de nationale politiek en wetgeving.

→ Zie transversale fiche 2
'Maatregelen voor internationale en nationale bescherming betreffende gendergerelateerd geweld'.

In 2013 gaf, volgens de wereldwijde schatting van de WGO, **35% van de vrouwen, dus bijna één vrouw op drie, aan slachtoffer geweest te zijn van fysiek of seksueel geweld** vanwege hun intieme partner of iemand anders, tijdens hun levensloop.

Bijna een derde (30%) van alle vrouwen die een duurzame relatie onderhielden, werd **fysiek of seksueel geweld aangedaan, gepleegd door hun intieme partner**. De ramingen omtrent de incidenten variëren van 23,2% in landen met hoge inkomsten en van 24,6% in het westelijk deel van de Stille Oceaan tot 37% in het oostelijk deel van de Middellandse Zee, en 37,7% in de zuidoostelijk deel van Azië.

13 Garcia-Moreno C, Jansen H, Ellsberg M, Heise L, Watts C. (2005). "Prevalence of intimate partner violence: findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence", Genève, geraadpleegd via https://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/media_corner/Prevalence_intimatepartner_WHOStudy.pdf.

14 Office of the High Commissioner on Human Rights (OHCHR), 2011, "Summary of Results 2011", geraadpleegd via https://www2.ohchr.org/english/ohchrreport2011/web_version/ohchr_report2011_web/allegati/5_Summary_of_Results.pdf.

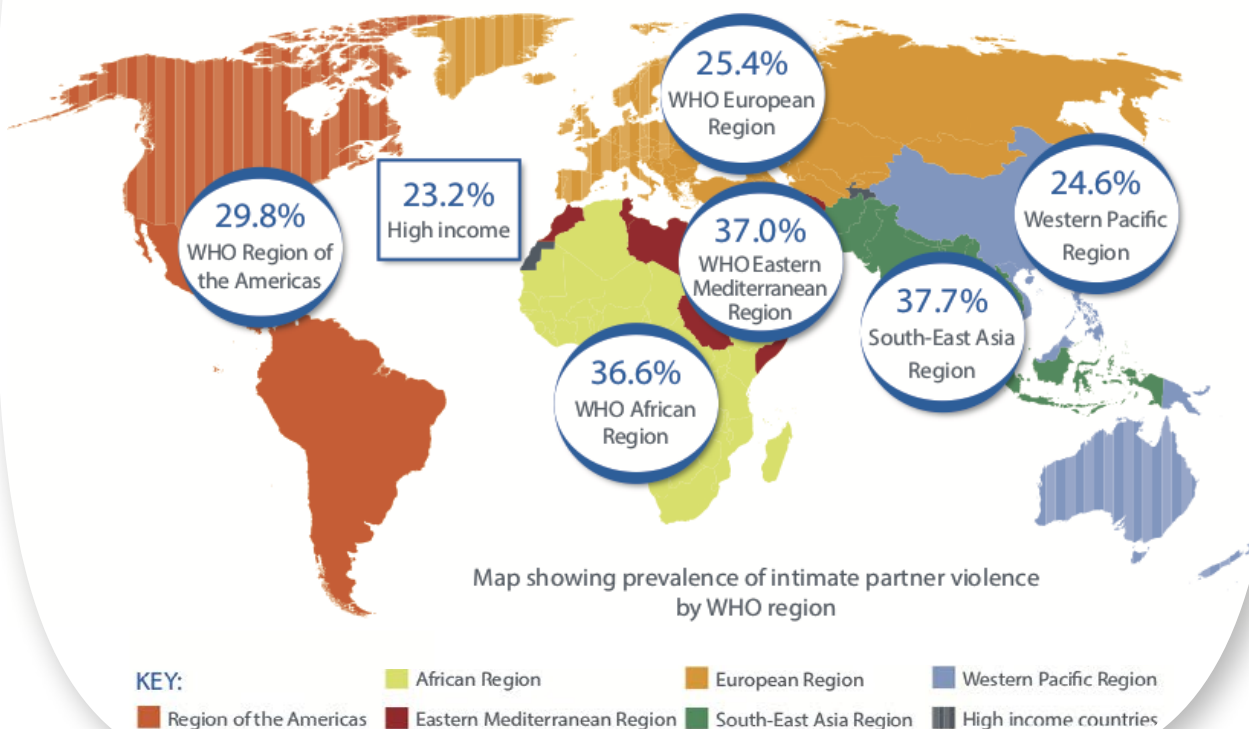
15 Zie infografie van 'UNO Vrouw' over geweld tegenover vrouwen en meisjes of gendergerelateerd geweld, geraadpleegd via <https://interactive.unwomen.org/multimedia/infographic/violenceagainstwomen/en/index.html>.

VIOLENCE AGAINST WOMEN: GLOBAL PICTURE HEALTH RESPONSE

1 in 3 women

throughout the world will experience physical and/or sexual violence by a partner or sexual violence by a non-partner

Figuur 2: Incidenten van partnergeweld (Intimate Partner Violence) per regio. Wereldgezondheidsorganisatie (WGO), "Map showing prevalence of intimate partner violence by WHO Region" 2013, geraadpleegd via <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/en>.

2.3. VORMEN VAN GENDERGERELATEERD GEWELD

Er bestaan meerdere manieren om gendergerelateerd geweld te classificeren. Zie hier twee methodes die nuttig kunnen zijn in een context van migratie en internationale bescherming.

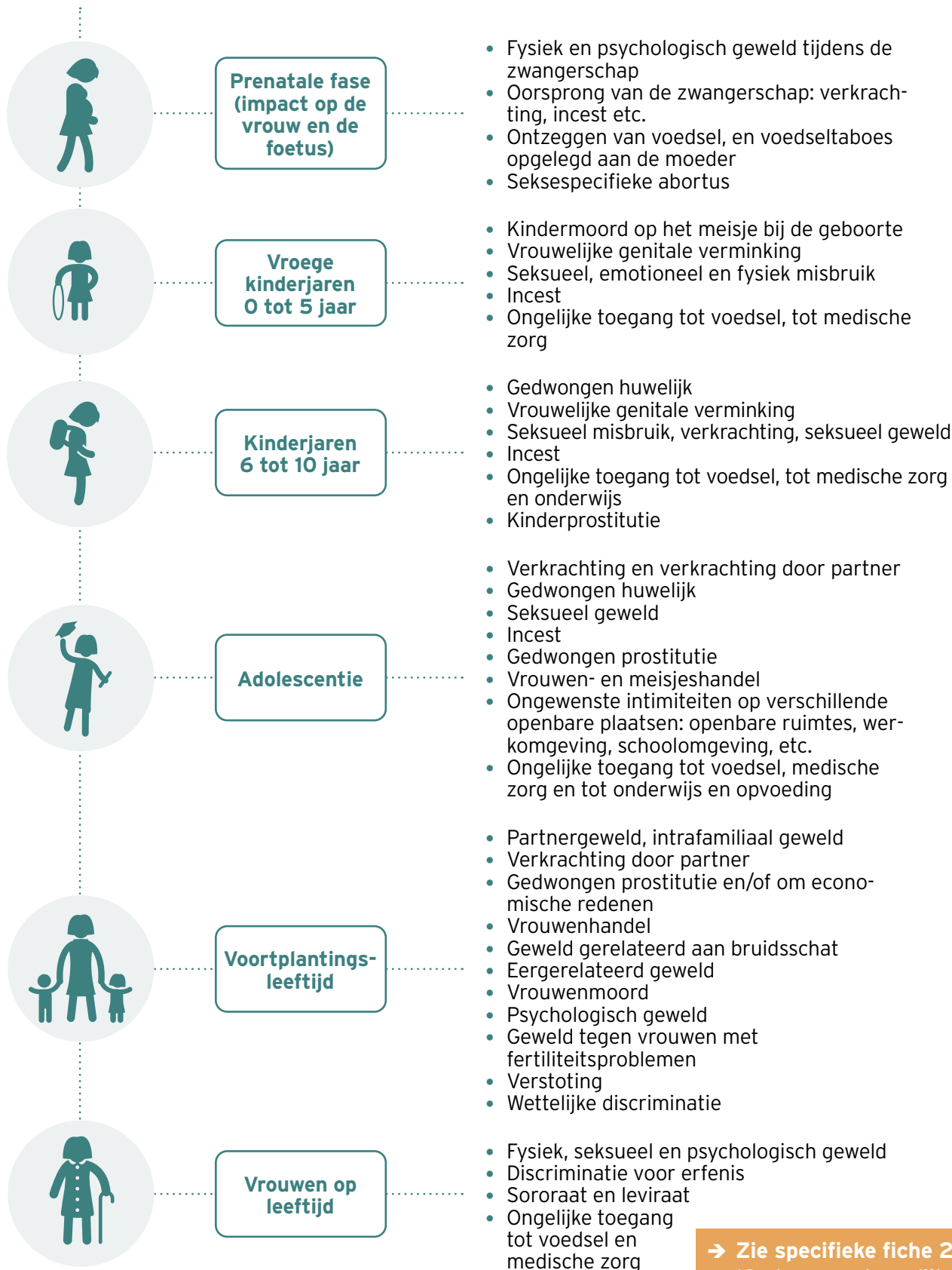
1 Volgens vorm van geweld (typologie):

De meerderheid van de slachtoffers heeft meerdere vormen van geweld ondergaan (geweldcontinuüm). Deze zijn vaak onderling nauw vervlochten (vb. vrouwelijke genitale verminking - gedwongen huwelijk - seksueel geweld) en vormen een systeem.

2 Volgens levensfase¹⁶:

→ Zie specifieke fiche 2 'Gedwongen huwelijk en internationale bescherming'

16 M. Vlachová, L. BIASON. (2005). "Women in an Insecure World. Violence against Women. Facts, Figures and Analysis", ed. DCAF - Geneva Center for Security Sector Governance, Zwitserland, geraadpleegd via <https://www.dcaf.ch/women-insecure-world-violence-against-women-facts-figures-and-analysis>.

2.4. GENDERGERELATEERD GEWELD BINNEN DE CONTEXT VAN INTERNATIONALE BESCHERMING

In de loop van de voorbije decennia ondergingen de migratiestromen talrijke wijzigingen. Een van de belangrijkste wijziging is de 'feminisering van de migratie'. Volgens de Organisatie van de Verenigde Naties (UNO) waren in 2015 48% van de 244 miljoen migranten wereldwijd vrouwen¹⁷. Volgens Myria¹⁸ migreren gemiddeld bijna evenveel vrouwen als mannen naar België. Toch worden aanzienlijke verschillen waargenomen op een meer gedetailleerd niveau, rekening houdend met de origine van de migranten en hun migratiemotief. Gender kan een invloed hebben op en kan een even grote impact hebben op zowel de oorzaken als op de gevolgen van migratie.

Wanneer personen die gendergerelateerd geweld ervaren hun land verlaten om bescherming te vinden in België, worden velen onder hen opnieuw geconfronteerd met geweld tijdens het migratietraject en/of bij aankomst in België¹⁹. Dit geweld dat voortdurend aanwezig is op de migratieroutes, is in het bijzonder gevaarlijk voor vrouwen die alleen en/of met hun gezin reizen: ongewenste intimiteiten, seksuele agressie, racistisch geweld, en economisch geweld zijn schering en inslag vanwege mensensmokkelaars, ordediensten, militairen, en dit over het volledige parcours: onderweg, bij identiteitscontroles, aan grenzen en in detentiekampen²⁰. De verschillende achtergronden en motieven voor migratie zien er, samengevat, als volgt uit:

- **Redenen tot vertrek in verband met genderongelijkheid** en gendergerelateerd geweld: gebrek aan toegang tot adequate gezondheidszorg, gebrek aan toegang tot onderwijs (analfabetisme), partnergeweld, vrouwelijke genitale verminking, eerge-relateerd geweld, gedwongen huwelijken etc. Dit geweld kan tal van vormen aannemen en gecumuleerd worden, individueel of collectief zijn, plaatshebben in private of openbare ruimtes, in een context van vrede of conflict;
- **Redenen tot vertrek in verband met oorlogen en gewapende conflicten:** verkrachting als oorlogswapen, opzettelijk besmetten met HIV-virus, seksuele uitbuiting;
- **Redenen van specifieke kwetsbaarheid in verband met het vluchttraject:** seksuele uitbuiting tijdens het vluchttraject, seksuele agressie, gebrek aan intimiteit en gebrek aan toegang tot sanitaire basisproducten;
- **Moeilijkheden in verband met de nieuwe opvangcontext:** moeilijkheden om zich aan te passen aan de nieuwe omgeving, (gevoel van) onveiligheid in en rond het opvangcentrum, moeilijkheden om toegang te vinden tot bepaalde opleidingen, het lastigvallen van geïsoleerde vrouwen door mannen, partnergeweld dat verergert door de kwetsbaarheid als gevolg van het migratieparcours, etc.

17 Algemene vergadering van de Verenigde Naties. (2016) "Secretary-General Report: In Safety and Dignity: Addressing Large Movements of Refugees and Migrants", geraadpleegd via <https://refugeesmigrants.un.org/secretary-general-report-safety-and-dignity-addressing-large-movements-refugees-and-migrants-french>.

18 Myria. (2016). "Is migratie gendergerelateerd?", Myriatics #6, december 2016, Myria - Federaal Migratiecentrum (België), geraadpleegd via <https://www.myria.be/files/Myriatics-6-NL.pdf>.

19 Croix-Rouge de Belgique (Centre Yvoir Pierre Bleue). Rondiat, B. (2018). "Femmes demandeuses d'asile - Besoins spécifiques", in La Voix des Femmes Femmes primo-arrivantes: vers une meilleure intégration. Guide méthodologique et Pédagogique, geraadpleegd via <https://bit.ly/2tXITZV>.

20 Le monde selon les femmes. (2018). "Genre et migration. Document de recherche et plaidoyer", geraadpleegd via <https://www.mondefemmes.org/produit/genre-et-migration>.

2.5. OORZAKEN VAN GENDERGERELATEERD GEWELD

Geweld neemt toe wanneer de rolmodellen die van mannen en vrouwen verwacht worden niet gerespecteerd worden of wanneer ze afwijken van de te volgen norm. Het patriarchaal systeem²¹ waarin de man de macht uitoefent en een dominante rol opneemt binnen het gezin, beheerst ook het dagelijks leven binnen de gehele samenleving. Gendergerelateerd geweld vloeit voort uit deze maatschappelijke organisatievorm die ongelijkheid tussen vrouwen en mannen versterkt.

Op sociaal vlak:

- Laag onderwijsniveau van vrouwen,
- Mannen domineren bij het nemen van beslissingen,

Op economisch vlak:

- Economische afhankelijkheid van vrouwen ten opzichte van mannen,
- Beperkte toegang van vrouwen tot bestaansmiddelen, die door mannen gecontroleerd worden,

Op institutioneel vlak:

- Onvoldoende toepassing van juridische teksten en rechterlijke beslissingen,
- Ontoereikendheid van middelen toegekend ter versterking en bescherming van vrouwenrechten, onvoldoende omkadering van slachtoffers van geweld of misdaden,
- Zwakke coördinatie van interventies door instellingen verantwoordelijk voor de bescherming en integriteit van personen (politie, justitie, sociale diensten).

Gendergerelateerd geweld is een **aangeleerde gedragsvorm en wordt gebruikt als controle- en machtsmiddel**. Het zal slechts ophouden te bestaan wanneer stereotypes rond seksualiteit verdwijnen en het model van 'dominator-gedomineerde' niet meer als norm voor relaties tussen mannen en vrouwen gebruikt wordt. Het is tevens van belang niet in cultureel relativisme te vervallen: alle patriarchale maatschappijen brengen gendergerelateerd geweld voort (zie figuur nr. 5), wat van gendergerelateerd geweld een universeel geweld maakt²².

Gendergerelateerd geweld is **tegelijk oorzaak en gevolg van de minderwaardige status van vrouwen op politiek, economisch en sociaal vlak**. Gendergerelateerd geweld is ook een **middel om dit onevenwicht in stand te houden**. Diverse middelen worden aangewend om de overheersing van mannen en onderwerping van vrouwen in stand te houden. Enkele voorbeelden: de onderwaardering en zelfs uitbuiting van de productieve en reproductieve activiteiten van vrouwen; controle uitgeoefend op de seksualiteit en het voortplantingsvermogen van vrouwen; normen en culturele praktijken die het ongelijke statuut van vrouwen bekrachtigen; structuren en openbare mechanismen die de ongelijkheden tussen de seksen institutionaliseren en bijgevolg geweld tegen vrouwen legitimeren. Geweld tegenover vrouwen is evenzeer een middel om de onderwerping van vrouwen in stand te houden als een uitwerking van deze submissie²³.

2.6. IMPACT VAN GENDERGERELATEERD GEWELD

→ Zie transversale fiche 3
'Impact van gendergerelateerd geweld op de gezondheid'

21 Patriarchaat : 'De manifestatie en instelling van de mannelijke overheersing over vrouwen en kinderen in het gezin en de uitbreiding van deze overheersing over vrouwen in de maatschappij als geheel'. Bron: Lerner, G. (1987). *The Creation of Patriarchy*. Oxford University Press, 368 p.

22 "Het patriarchaat functioneert verschillend naargelang van de culturele, geografische en politieke context. Het zit vervlochten met andere onderwerpings- en uitsluitingssystemen. Het krijgt vorm via de interactie tussen tal van factoren, in het bijzonder het koloniale verleden en de postkoloniale overheersing, initiatieven van nationale opbouw, gewapende conflicten, volksverhuizingen en migraties, etc. De analyse van gendergerelateerde ongelijkheden als oorsprong van geweld moet dus rekening houden met bijzondere factoren die vrouwen marginaliseren in een gegeven context." Bron: Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, Sixty-first session, UN, General Assembly, 2006, geraadpleegd via <https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/SGstudyvaw.htm>.

23 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, Sixty-first session, UN, General Assembly, 2006, geraadpleegd via <https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/SGstudyvaw.htm>.

2.7. GENDERSENSITIEVE BENADERINGEN EN BENADERINGEN DIE REKENING HOUDEN MET GENDERGERELATEERD GEWELD BINNEN HET OPVANGNETWERK

Kiezen voor een gendersensitieve benadering is een uitdrukking van de wil de gelijkheid tussen mannen, vrouwen en andere genderidentiteiten te bevorderen en concretiseren. Deze benadering laat ook toe een extra dimensie toe te voegen aan de opvang en begeleiding van personen binnen het opvangnetwerk, die gevoelig is voor genderongelijkheid²⁴.

Uitdagingen:

- De ongelijke machtsverhoudingen tussen de seksen veranderen, om hun kwetsbaarheden te verminderen
- Het bestrijden van stereotypes, geloofsovertuigingen, tradities
- Het bevorderen van een empowerment-politiek

Strategieën:

Het mechanisme doorprikken, dat mogelijk maakt dat deze vormen van geweld voorgesteld worden als uitzonderlijk, accidenteel of eigen aan etnische of culturele groepen.

VOORBEELD

Een vrouw die slachtoffer was van verkrachting, van een centrum overplaatsen naar een nieuw kader moet gepaard gaan met een diepgaande analyse van de risicosituaties in het oorspronkelijke centrum zelf: gang die 's nachts niet verlicht is, toiletten die niet op slot kunnen. Sanctiemaatregelen en vervolging zijn uiteraard ook nodig in toepassing van het nationale wettelijke kader.

Bevorderen van informatieoverdracht en het bevorderen van de kennis van de bewoners/bewoonsters van het centrum.

VOORBEELD

Organiseren van praatgroepen om de genderkwestie aan te kaarten, stereotypes, de mechanismen van gendergeweld (gewelddyclus, prevalentie, inzet).

Versterken van de financiële autonomie van de vrouwen.

VOORBEELD

De uren van de gemeenschapsdiensten aanpassen, zodat deze toegankelijk zijn voor vrouwen met jonge kinderen; afzonderlijk zakgeld geven aan de vrouw en de man (indien het om een koppel gaat).

24 Arikoglu, F. (Nederlandstalige Vrouwenraad). (2010). "Vrouwen en collectieve opvang bij asiel en migratie. Naar een gendergevoelig opvangbeleid" (eindrapport) is een publicatie van de Nederlandstalige Vrouwenraad en kwam tot stand in samenwerking met de Conseil des Femmes Francophones de Belgique, met de steun van het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, geraadpleegd via <https://bit.ly/37w3r99>.

Het personeel sensibiliseren en opleiden op alle niveaus.

VOORBEELD

Heel het team opleiden inzake de gendersensitieve benadering: logistieke dienst, huishoudelijke dienst, administratie etc., daar de stereotypes die tot ongelijkheid leiden op alle niveaus terug te vinden zijn.

→ Zie transversale fiche 5
'Organiseren van een
groepsactiviteit rond
gendergerelateerd geweld'

en transversale fiche 6
'Veiligheid in het opvangcentrum'

Personen die geconfronteerd werden met gendergerelateerd geweld erbij betrekken zodat ze actoren van verandering worden.

VOORBEELD

Met de vrouwen de plaatsen (en oorzaken) analyseren waar ze zich niet veilig voelen in het centrum (een 'exploratieve tocht').

Een pleidooi houden inzake rechten.

VOORBEELD

Pleiten bij directies of de centrale zetel om middelen en mogelijkheden te verschaffen (lokalen, activiteiten, opleidingen, tijd etc.), waardoor geweld voorkomen wordt.

3. Bronnen voor verdere studie

- Arikoglu, F. (Nederlandstalige Vrouwenraad). (2010). **"Vrouwen en collectieve opvangbijasielen migratie. Naar een gendergevoelig opvangbeleid"** (eindrapport), Retrieved from <https://bit.ly/37w3r99>
- Croix-Rouge de Belgique (Centre Yvoir Pierre Bleue). Rondiat, B. (2018). **"Femmes demandeuses d'asile - Besoins spécifiques"**, in La Voix des femmes, **Femmes primo-arrivantes : vers une meilleure intégration. Guide méthodologique et Pédagogique**, Retrieved from <https://bit.ly/2RTSVlr>
- De Schrijver, L., Vander Beken, T., Krahé, B. and Keygnaert, I. (2018). **"Prevalence of Sexual Violence in Migrants, Applicants for International Protection, and Refugees in Europe: A Critical Interpretive Synthesis of the Evidence"**, in International Journal of Environmental Research and Public Health – Open Access Journal, 15, Retrieved from <https://bit.ly/2RSySUD>
- France terre d'asile. (2018). **"Les violences à l'égard des femmes demandeuses d'asile et réfugiées en France"**, étude, Les cahiers du social, n°40 // Avril 2018, Retrieved from <https://bit.ly/2Gs3arX>
- Freedman, J. (2016). **"Sexual and gender-based violence against refugee women: a hidden aspect of the refugee 'crisis'". Reproductive Health Matters**, Elsevier, n°24, pp.18 – 26, Retrieved from <https://bit.ly/2tWT6V8>
- Freedman, J. (2004). **"Introduire le genre dans le débat sur l'asile politique"**, Les cahiers du CEDREF, Genre, travail et migrations en Europe, n°12, pp.61-80, Retrieved from <http://journals.openedition.org/cedref/541>
- Le Monde selon les femmes. (2018). **"Les essentiels du genre 01. Approche de genre : concepts et enjeux actuels"**, Retrieved from www.mondefemmes.org/produit/test-download
- Le Monde selon les femmes. (2017). **"Les essentiels du genre 11. Les violences basées sur le genre"**, Retrieved from www.mondefemmes.org/produit/violences-basees-sur-le-genre
- Réseau international francophone pour l'égalité des femmes et des hommes dans le développement : <https://bit.ly/2vIvBFG>
- Shreeves, R. (2016). **"Gender aspects of migration and asylum in the EU: An overview"**, Briefing, EPRS | European Parliamentary Research Service, Retrieved from <https://bit.ly/2tTbGO3>

Het Europese project ACCESS heeft als doel de toegang tot preventie, bescherming en begeleiding te faciliteren voor vrouwen met een migratieachtergrond, geconfronteerd met gendergerelateerd geweld. <https://www.we-access.eu/nl>

Gepubliceerd te Brussel in december 2019

Deze fiche 'Gender en gendergerelateerd geweld' maakt deel uit van een geheel van 15 didactische fiches, bestemd voor professionals binnen het opvangnetwerk. De bedoeling is een beter begrip te krijgen van gendergerelateerd geweld in het kader van internationale bescherming en hierop te kunnen inspelen.

Deze publicatie werd uitgewerkt, geproduceerd, uitgegeven en gepubliceerd door GAMS België, in partnerschap met Intact en de European Family Justice Center Alliance (EFJCA), met bijdragen van diverse organisaties (isala asbl, La Voix des femmes asbl, Le Monde selon les femmes asbl, Merhaba vzw, Payoke vzw, SOS Viol asbl), in het kader van het project 'Gender-Based Violence and Asylum: an integrated approach'. Het project werd gefinancierd door het programma 'Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)' van de Europese Commissie (D. G. Migration and Home Affairs).

Het geheel van de fiches en de namen van de personen die bijgedragen hebben tot deze opdracht, vindt men op de website www.gbv-asylum-hub.be

Verantwoordelijke uitgever

GAMS Belgique - GAMS België

Gabrielle Petitstraat, 6 - 1080 Brussel
www.gams.be
info@gams.be

Voor de transversale fiche 'Gender en gendergerelateerd geweld' kon beroep gedaan worden op de expertise van **Le Monde selon les Femmes asbl**
www.mondefemmes.org

Dit project werd financieel ondersteund door

Towards a more integrated migration policy, made possible by the AMIF

In partnerschap met